

InDret

La compensació de dipòsits bancaris incautats a partits polítics després de la Guerra Civil Espanyola

Comentari a la STS, 3a, 7.4.2003

Ponent: Manuel Campos Sánchez-Bordona

Daniel Vallès Muñío

Advocat

Giménez-Salinas & Trias de Bes, Advocats Associats

Working Paper núm.: 244

Barcelona, juliol de 2004

www.indret.com

1. El Decret n° 108: la il·legalització dels partits del Front Popular i la incautació dels seus béns

Iniciada la Guerra Civil espanyola, el 24 de juliol de 1936, els generals insurgents van formar una junta provisional que a partir del mes d'agost va estar dirigida pels generals Mola, Queipo de Llano i Franco. El dia 13 de setembre de 1936 aquesta *Junta de Defensa Nacional* va dictar el Decret n° 108 (BOE n° 23, de 16 de setembre).

Amb set articles i una disposició addicional, és en el seu preàmbul on es mostra la finalitat del Decret n° 108, que és l'adopció de "[...] *medidas encaminadas a garantizar la responsabilidad que en su día puede alcanzarles [als partits polítics del Front Popular i persones físiques responsables] para la indemnización procedente, en la inteligencia de que medida elemental básica de saneamiento es declarar fuera de la Ley a las agrupaciones de actividades ilícitas que siempre estuvieron al margen de ella [...]*".

El Front Popular fou una agrupació *ad hoc* de partits polítics d'esquerra amb l'objectiu de presentar-se conjuntament a les eleccions del 16 de febrer de 1936 (JACKSON, 1999, 175); aquesta agrupació estava formada per les següents formacions: Izquierda Republicana (de Manuel Azaña), Unión Republicana (de Diego Martínez Barrio), l'Esquerra catalana i els partits Socialista i Comunista. Com és sabut, el Front Popular va guanyar aquelles eleccions democràtiques.

Respecte els partits polítics del Front Popular, mentre que l'article 1 d'aquest Decret il·legalitzava tots els partits i agrupacions polítiques o socials que van integrar el Front Popular, l'article 2 decretava la incautació de tots els béns mobles i immobles i tota classe de documents que van pertànyer a aquests partits i agrupacions socials, passant tot a ser propietat de l'Estat espanyol.

Des d'una altra vessant, respecte a les persones físiques, els articles 3 i 4 regulen la correcció, suspensió i destitució dels funcionaris susceptibles d'haver comès "*actuaciones antipatrióticas o contrarias al movimiento nacional*" (art. 3), després de la confecció d'un expedient previ (art. 4), respecte del qual no s'estableix la persona que l'ha de dur a terme ni les garanties jurídiques a que ha d'estar subjecte la seva confecció.

L'article 5 autoritza els generals en cap de l'exèrcit perquè realitzin les mesures adients per evitar l'ocultació de béns "*de aquellas personas que por su actuación fueran lógicamente responsables directos o subsidiarios por acción o inducción, de daños y perjuicios de todas clases ocasionados directamente o como consecuencia de la oposición al triunfo del movimiento nacional*". El primer que cal posar de manifest és que aquest article no diferencia entre persones físiques i partits polítics, per la qual cosa podem intuir que, en principi, la recerca de béns per part de l'exèrcit tenia com a objectiu els béns dels partits polítics il·legalitzats i dels funcionaris depurats; però aquesta interpretació no sembla correcta ja que l'article 6 estableix la remissió als Jutjats de Primera Instància d'una relació de les persones (sense diferenciar tampoc entre persones físiques i jurídiques) i dels béns que puguin estar compresos en l'article 5 (és a dir, béns ocults que han estat descoberts), perquè es decreti l'embargament d'aquest béns, "*quedando subsistentes tales medidas hasta la depuración de las responsabilidades criminales o civiles que se declaren*": si aquest article declara l'embargament dels béns que puguin estar compresos en ell, per sistemàtica i

coherència s'entén que les persones responsables que apareixen hagin de ser persones físiques i no persones jurídiques, donat que els béns dels partits polítics que formaren el Front Popular foren directament incautats i passaren a ser propietat de l'Estat (art. 2).

Segons l'article 7, les mesures dels articles 5 i 6 es duran a terme tot i que els béns de les persones "responsables" apareguin alienats o gravats a favor de tercera persona, sempre que aquesta transferència s'hagués produït després del 19 de juliol de 1936.

L'article 5 abans esmentat sembla una norma d'imputació de responsabilitat i de la seva lletra sembla que la "lògica" és el criteri d'imputació d'una responsabilitat directa o subsidiària per la producció d'uns danys i perjudicis de qualsevol mena, sense establir la identitat del danyat: ¿a qui se li haurien d'haver produït els danys "*directamente o como consecuencia de la oposición al triunfo del movimiento nacional*", a d'altres persones físiques, a l'Estat, a l'Església Catòlica? La seva manca de concreció i la conseqüent inseguretat jurídica, demostren els temps de guerra en el que fou dictat aquest Decret nº 108.

2. El bloqueig de comptes corrents i la depreciació de la moneda republicana com a arma de guerra

Pel que fa a la política monetària i financera, l'inici de la Guerra Civil va provocar la divisió del Banc d'Espanya: l'insurgent apareix a Burgos el 14 de setembre de 1936 (VELARDE, 2000, 97) amb la clara intenció de fer servir la política monetària com a arma de guerra de forma meditada i planificada (SÁNCHEZ ASIAÍN, 1999, 152-163, 207-223). Així, aquest pla es va iniciar a partir de que la Junta Provisional va dictar una detallada normativa d'*estampillado* de bitllets i bloqueig de comptes corrents, que suposava l'efectiva divisió de la pesseta (VELARDE, 2000, 98), a partir de la qual es van crear dues zones monetàries independents i enfrontades, i l'obstaculització de l'ús de la moneda republicana declarant-la de valor nul.

L'enfrontament de les dues zones monetàries es corrobora pel fet que el setembre de 1938 el bàndol nacional va crear el Comitè gestor del "*Fondo de Papel Moneda puesto en curso por el enemigo*" que va fer servir els bitllets i monedes republicans que l'exèrcit anava incautant a mesura que anava conquerint places, per enfonsar la cotització de la moneda republicana en els mercats internacionals de canvi de divises. Així s'aconseguien dues coses: una, que els tenidors estrangers de moneda republicana no poguessin reclamar a l'Estat espanyol pel fet d'anul·lar-la i, dues, que al Govern republicà li costés més importar mercaderies i pagar-les amb la pròpia moneda, agreujant la seva situació econòmica i de disposició de béns, tant de guerra com de primera necessitat. Així, la cotització de la moneda republicana a París va caure de forma imparable: des dels 26'30 francs per 100 pessetes el juliol de 1938 a 2'10 francs per 100 pessetes el febrer de 1939. Igualment, aquest Comitè va procedir a reenviar la moneda republicana incautada a les zones encara no ocupades amb l'afany d'augmentar la inflació, el desgavell de preus i l'empobriment del Govern republicà i de la població.

Pel que ens interessa en aquest comentari, cal concretar que l'article 2 de la Llei de 13 d'octubre de 1938 (BOE n° 112, de 20 d'octubre) va declarar bloquejat qualsevol reintegrament que es pogués realitzar en qualsevol compte corrent titularitat "*de un Sindicato marxista o anarquista, o un Partido político del Frente Popular*"; si bé aquesta mesura pot semblar supèrflua donada la incautació que va establir el Decret n° 108, és lògic pensar que la proximitat de l'entrada de l'exèrcit franquista en una població podia comportar situacions de retirada massiva d'efectiu d'aquests comptes amb l'intent de poder ésser bescanviat posteriorment per la "*pesseta nacional*".

3. La Llei de Responsabilitats Polítiques: la il·legalització i la confiscació de béns definitives

Tot i així, poc abans de la victòria del general Franco a l'abril de 1939 (JACKSON, 1999, 412), es va dictar la Llei de 9 de febrer de 1939 de Responsabilitats Polítiques (BOE n° 44, de 13 de febrer), amb 89 articles, 8 disposicions transitòries i 1 disposició final derogatòria, agrupats en 4 títols, el primer dels quals tracta la part substantiva, el segon, la part orgànica i crea el *Tribunal Nacional de Responsabilidades Políticas*, el tercer que descriu l'àmbit processal i el quart que estableix les disposicions especials de la llei.

És en el Títol Primer on es troba el paràgraf primer de l'article 2, que ratifica la il·legalització duta a terme pel Decret n° 108, mentre que el paràgraf segon del mateix article estableix textualment:

"Se entenderán comprendidos en esta sanción [il·legalització] los siguientes partidos y agrupaciones: Acción Republicana, Izquierda Republicana, Unión Republicana, Partido Federal, Confederación Nacional del Trabajo, Unión General de Trabajadores, Partido Socialista Obrero, Partido Comunista, Partido Sindicalista, Sindicalista de Pestaña, Federación Anarquista Ibérica, Partido Nacionalista Vasco, Acción Nacionalista Vasca, Solidaridad de Obreros Vascos, Esquerra Catalana, Partido Galleguista, Partido Obrero de Unificación Marxista, Ateneo Libertario, Socorro Rojo Internacional, Partido Socialista Unificado de Cataluña, Unión de Rabassaires, Acción Catalana Republicana, Partido Catalanista Republicano, Unión Democrática de Cataluña, Estat Català, todas las Logias masónicas y cualesquiera otras entidades agrupaciones o partidos filiales o de análoga significación a los expresados, previa declaración oficial de hallarse, como los anteriormente relacionados, fuera de ley."

Seguidament, l'article 3 d'aquesta Llei de Responsabilitats Polítiques confirmava la confiscació de tots els béns d'aquestes organitzacions i partits polítics, passant a ésser propietat de l'Estat espanyol. Aquesta llei va ser modificada per la Llei de 19 de febrer de 1942 (BOE n° 66, de 7 de març) i desenvolupada per l'Ordre de 9 de juny de 1943 del Ministeri d'Hisenda (BOE n° 164, de 13 de juny), pel que fa a la instrucció dels processos d'incautació de béns de les entitats i partits polítics il·legalitzats.

La Llei de Responsabilitats Polítiques regula la depuració a que es referia l'article 6 del Decret n° 108. Pel que fa als partits polítics del Front Popular, només hi dedica els articles referits, mentre que per a la imputació de responsabilitats polítiques a persones físiques hi dedica el Capítol II i el III del Títol Primer, relatius a les causes d'imputació i d'atenuació, i a les sancions i les normes per a la seva aplicació.

Un extrem que cal tenir present és l'obligació que estableix l'article 10 d'aquesta llei de que "*en toda condena se impondrá necesariamente, sanción económica*" que podria consistir en la pèrdua total dels béns, en el pagament d'una quantitat fixa o en la pèrdua de determinats béns (art. 8). Aquestes sancions, que la intuïció en porta a entendre com de responsabilitat civil derivada de delictes, es podien graduar (art. 13.2) en atenció a la gravetat dels fets i a la posició econòmica i social del responsable, i en relació a les càrregues familiars que legalment hagués de suportar el condemnat. Tres característiques peculiars d'aquestes sancions econòmiques (arts. 14, 15 i 17): podien satisfer-se a terminis (en cas de patrimoni industrial del condemnat o de garantia personal o real de tercers), són transmissibles *mortis causa* i són imprescriptibles (a diferència de la resta de sancions i responsabilitats regulades en aquesta llei que tenen un termini de prescripció de 15 anys).

Ens preguntem si seria convenient que el legislador també tingués en compte la incautació de béns duta a terme a persones físiques i les sancions econòmiques imposades, a l'hora de restablir o superar les conseqüències d'aquesta normativa injusta. Tot i que endevinem la complexitat i la magnitud de la qüestió, la única resposta hauria de ser afirmativa.

4. La Llei de Desbloqueig dels comptes corrents incautats: la institucionalització de la depreciació monetària i el compte corrent dels "Improtegibles"

Pel que fa a la política monetària un cop acabada la guerra, es va dictar la Llei de 7 de desembre de 1939 (BOE nº 354, de 20 de desembre) de Desbloqueig dels comptes corrents i dipòsits bancaris, però el seu article 20 declarava que els comptes corrents titularitat dels partits del Front Popular, un cop actualitzat el seu import, devien ser transferits a un compte titulat "*Desbloqueo de Improtegibles*", exclusivament disponible per la *Comisaría General de Desbloqueo*. Segons el *Resumen provisional sobre la evolución de la Hacienda desde el 18 de julio de 1936 hasta el presente* (BOE nº 217, de 4 d'agost de 1940, pàgs. 5409 a 5415), suposadament redactat pel Ministre d'Hisenda José Larraz (VELARDE, 2000, 104-105), uns 3.000 milions de pessetes de l'època foren imputats a aquest titulars "*improtegibles*". Aquesta xifra mostra la magnitud de la incautació.

5. La Disposició Addicional Única de la Llei 43/1998, de 15 de desembre

A partir de la Constitució Espanyola de 1978, el legislador democràtic ha regulat diferents lleis que tenen com a comú denominador la superació de la vella dicotomia *vencedors-vençuts* derivada de la Guerra Civil. No és objecte d'aquest comentari fer una anàlisi detallada d'aquesta normativa però creiem oportú fer-ne un repàs breu per entendre quins han estat els passos legals fins arribar a la Llei 43/1998. Així, dins d'aquesta variada normativa podem trobar des de la que es dedica a la concessió de pensions per a mutilats de guerra (Reial Decret-Llei 43/1978, de 21 de desembre, BOE de 22 de desembre, nº 305), a la concessió de pensions pels ex combatents de la zona republicana (Llei 35/1980, de 26 de juny, BOE de 10 de juliol, nº 165), a la concessió d'ajudes a persones que patiren privació de llibertat (Disposició Addicional 18a de la Llei 4/1990, de 29 de juny, de Pressupostos de l'Estat de 1990, BOE 30 de juny de 1990; VALLÈS, 2004), passant per la que regula la cessió de béns del patrimoni sindical acumulat (Llei 4/1986, de 8 de gener, BOE de 14 de gener, nº 12).

Aquesta última llei, la Llei 4/1986, de cessió de béns del patrimoni sindical acumulat, és la que més s'aproxima a la filosofia de la Llei 43/1998: la restitució de béns incautats. Però, amb el desequilibri intern que comporta (FERNÁNDEZ LÓPEZ, 1992, 912), el fet que només la Disposició Addicional Quarta es dedica a la devolució de la titularitat (que no cessió en ús) de l'anomenat "Patrimoni Sindical Històric" (els béns i drets de les organitzacions sindicals incautats en virtut de la Llei de Responsabilitats Polítiques de 9 de febrer de 1939), mentre que la resta de la llei es dedica a la cessió de l'ús del "Patrimoni Sindical Acumulat" (conjunt de béns, drets i obligacions de contingut patrimonial titularitat de l'antiga *Organización Sindical*). Tot i les seves diferències, podem entendre que la Llei 4/1986 és l'antecedent de la Llei 43/1998.

En la sessió del dia 26 de novembre de 1998, el Ple del Congrés de Diputats va aprovar (per 184 vots a favor, 133 en contra i 4 abstencions, Diari de Sessions del Congrés nº 200, pàg. 10794) l'articulat definitiu de la Llei 43/1998, de 15 de desembre, de restitució o compensació als partits polítics de béns i drets incautats en aplicació de la normativa sobre responsabilitats polítiques del període 1936-1939. L'aprovació d'aquesta Llei va ser conseqüència dels acords entre el Partit Popular i el Partit Nacionalista Basc perquè aquest últim votés a favor de la investidura com a President del Govern espanyol de José María Aznar (GONZÁLEZ DE TXABARRI MIRANDA, Joxe Joan; Diari de Sessions del Congrés dels Diputats nº 200, Sessió Plenària nº 194 del 26 de novembre de 1998, pàg. 10786).

Concretament, va ser una esmena transaccional realitzada al Senat (Butlletí Oficial de les Corts Generals, nº 100-12, de 10 de novembre de 1998) la que va incorporar la Disposició Addicional Única, l'apartat 1.b de la qual estableix:

"Además de los bienes y derechos contemplados en el artículo primero de esta Ley, excepcionalmente, serán objeto de compensación a los beneficiarios establecidos en el artículo tercero:

b) La incautación, fehacientemente acreditada, de saldos en efectivo en cuentas y depósitos en entidades bancarias y financieras legalmente autorizadas para operar como tales en la fecha de la incautación, siempre que dichas cuentas y depósitos figurasen a nombre de los beneficiarios establecidos en el artículo tercero y la incautación fuese consecuencia de la aplicación de la normativa a que se refiere el artículo primero, párrafo primero.

El importe de la compensación será el que resulte de actualizar la cuantía incautada según el Índice del Valor Constante de la Peseta elaborado por el Banco de España."

Aquesta Llei 43/1998 va ser desenvolupada pel Reial Decret 610/1999, de 16 d'abril (BOE nº 92, de 17 d'abril), que, tot i detallar exhaustivament en el seu Capítol II el procediment administratiu que calia seguir, en l'article 5.1.b) pràcticament es limitava a transcriure el que establia la Disposició Addicional Única respecte els imports dels comptes corrents incautats.

6. Un exemple de l'aplicació de la Llei 43/1998: la STS (Sala 3a) de 7 d'abril de 2003

La Sentència que es comenta resol el recurs contenciós-administratiu 525/2001 interposat pel Partido Socialista Obrero Español (PSOE) contra l'Acord del Consell de Ministres de 13 de juliol

de 2001, el qual va acordar la compensació a l'esmentat partit polític de 344.051'02 € i va desestimar les altres reclamacions fetes pel PSOE per tres raons: (i) la manca de prova suficient de la incautació dels dipòsits reclamats, (ii) la impossibilitat de determinar la quantia dels dipòsits incautats, i (iii) que aquests dipòsits pertanyien a persones jurídiques diferents al partit sol·licitant.

El PSOE va interposar demanda contenciosa-administrativa contra aquest Acord del Consell de Ministres en la que sol·licitava l'estimació del recurs per dues vies: el silenci administratiu i, subsidiàriament, l'anul·lació de l'Acord impugnat. En ambdós casos, finalment es demanava:

- a) que la data a partir de la qual s'haurien d'actualitzar les quanties incautades hauria de ser la data de publicació del Decret nº 108 , és a dir, el 16 de setembre de 1936;
- b) que la data de finalització del període d'actualització hauria de ser la de l'entrada en vigor de la Llei 43/1998, és a dir, el 17 de desembre de 1998 (Disposició Final Segona);
- c) que la quantia dels dipòsits incautats que ha de ser actualitzada hauria de ser la que constés com a incautada i no la que resulta de l'aplicació de la legislació de desbloqueig;
- d) que els dipòsits que han de ser compensats o restituïts són els de tots els comptes corrents que el PSOE enumera en la seva sol·licitud, és a dir, sense excloure aquells que no són titularitat exclusiva del partit sol·licitant;
- e) que l'actualització de la quantia veritablement incautada ha de dur-se a terme a partir de l'índex del valor constant de la pesseta que el Banc d'Espanya ha d'elaborar.

7. Els comptes corrents de les organitzacions i associacions polítiques: l'incert contorn del requisit de la vinculació entre el partit polític sol·licitant de la restitució i l'organització o associació política incautada

Un dels temes que la Sentència de 7 d'abril de 2003 analitza és determinar si el PSOE pot reclamar les quanties dels comptes corrents incautats per l'aplicació del Decret nº 108 a les organitzacions o associacions polítiques relacionades d'alguna manera amb aquest partit polític.

Com hem vist, el criteri del Consell de Ministres és el d'entendre que els partits polítics beneficiaris que compleixin els requisits de l'article 3 de la Llei 43/1998 només podran sol·licitar la restitució dels comptes corrents que estiguin a nom seu i no els que estiguin a nom d'associacions o organitzacions vinculades a aquests partits polítics, en una aplicació molt estricta del que estableix la Disposició Addicional Única transcrita més amunt ([...] *siempre que dichas cuentas y depósitos figurasen a nombre de los beneficiarios establecidos en el artículo 3 [...]*).

L'article 3 de la Llei 43/1998 entén que tindran dret a la restitució o compensació, és a dir, són beneficiaris d'aquestes:

"1. Los partidos políticos mencionados de forma genérica o individualizada en el artículo 2 de la Ley de 9 de febrero de 1939 [de Responsabilidades Políticas que hem transcrit més amunt], que con anterioridad al 6 de diciembre de 1978 hubieren solicitado formalmente su reconstitución legal o en tal fecha hubiesen sido ya reconstituidos

legalmente y siempre que su personalidad no se haya extinguido con anterioridad al 1 de diciembre de 1995, respecto de los bienes y derechos de contenido patrimonial de los que fueron titulares e incautados en aplicación de dicha Ley y las demás normas sobre responsabilidades políticas.

2. Asimismo, los citados partidos políticos respecto de los bienes inmuebles y derechos de contenido patrimonial pertenecientes a personas jurídicas vinculadas a ellos, cuando tales bienes y derechos hubieran sido incautados en aplicación de la citada Ley y demás normas sobre responsabilidades políticas y estuvieran afectos o destinados al ejercicio de actividades políticas de dichos partidos en el momento de la incautación."

El Tribunal Suprem creu que el criteri del Consell de Ministres s'ajusta a la Llei 43/1998 i per tant entén que (F.J. 3r) *"la compensación por los saldos y depósitos bancarios incautados se otorga siempre que dichas cuentas y depósitos figurasen a nombre de los beneficiarios establecidos en el artículo 3, beneficiarios que [...] son tan sólo los propios partidos y no otras personas jurídicas a ellos vinculadas"*, però concreta que *"[...] bajo la denominación de partidos políticos deben considerarse englobados a efectos de la citada Disposición Adicional Única tanto sus órganos estatutarios en sentido estricto, sus apoderados, tesoreros o delegados, como aquellas otras figuras instrumentales de perfiles difusos que, aun no perteneciendo rigurosamente a la estructura orgánica en cuanto tales, puedan reputarse, tras la prueba pertinente, integradas –no meramente afines, relacionadas o vinculadas– en la correspondiente organización política beneficiaria de la restitución."* (F.J. 17è).

El Tribunal Suprem sembla que té present la dificultat que en aquella època tenia delimitar la frontera entre un partit polític en sí i les organitzacions o associacions polítiques afins, (SANTISO DEL VALLE, Mariano César; Diari de Sessions del Congrés dels Diputats nº 200, Sessió Plenària nº 194 del 26 de novembre de 1998, pàg.10788; textualment ho manifesta en la Sentència de 5 de febrer de 2002 [RJ 2002\886], F.J.9è: *"dadas las dificultades de prueba de hechos de tal naturaleza y lejanía"* en relació a la necessitat d'acreditar la vinculació entre els batzokis i el Partit Nacionalista Basc per a la devolució d'un immoble titularitat del primer) i per això amplia el concepte de partit polític titular de comptes corrents incautats, però hi posa un límit: la diferència entre els comptes corrents de titularitat diferent a la del partit socialista, que aquest tindria dret a reclamar i els que no, rau en la distància semàntica dels participis *"integrades"* i *"afins, relacionadas o vinculades"*. Aquesta diferència no deixa de tenir certa dificultat tota vegada que, com estableix la Sentència que es comenta, una associació política podria estar integrada en un partit polític *"aun no perteneciendo rigurosamente a la estructura orgánica"* del mateix.

8. Els exemples de Gráfica Socialista, Institución Pablo Iglesias i les Agrupacions i Federacions Socialistes

Per resoldre la determinació d'aquesta diferència semàntica, la Sentència analitza diferents sol·licituds de la restitució dels comptes corrents incautats a associacions o organitzacions relacionades amb el PSOE, totes sota el prisma de la fehaciència de la prova de la integració d'aquestes entitats al partit sol·licitant i, sobretot, de l'excepcionalitat que la lletra de la Disposició Addicional Única estableix a la restitució de comptes corrents incautats. Hem d'admetre que la solució entre la vinculació i l'afinitat no deixa de ser una mera, tot i que important, qüestió fàctica (SEGURA, 2003)

Respecte a la “*Gráfica Socialista*”, el Tribunal Suprem admet que els seus estatuts la defineixen com a “*sociedad obrera*” i que el seu domicili és el mateix que el del Comité Nacional del PSOE, del que és, textualment, “*filial*”, i a més a més reconeix que aquest partit polític “*tendrá como máximo una parte del capital social equivalente a la mitad del dinero entregado por los aportacionistas y que le corresponden cuatro de los nueve miembros de su Consejo de Administración*”; però tot i així entén que no pot considerar-se com a una part integrant del PSOE sinó simplement vinculada a aquest, per la qual cosa el partit socialista no és beneficiari dels comptes corrents incautats a “*Grafica Socialista*”.

En relació a la “*Institución Pablo Iglesias*”, el Tribunal Suprem tampoc considera acreditada la seva vinculació amb el partit sol·licitant, tot i que el tipògraf Pablo Iglesias Posse, va ser un dels fundadors del PSOE l'any 1879 (FUNDACIÓN PABLO IGLESIAS, 2004) i va ser-ne el president fins que va morir. La raó de la desestimació rau en el fet que va ser la societat de manobres “*El Trabajo*” qui va iniciar aquesta institució, la qual va estar relacionada amb la Unión General de Trabajadores, donant-li un component sindical que l'allunya de l'estructura política del partit sol·licitant (F.J. 18è). Així, el PSOE no pot reclamar els comptes corrents incautats a la “*Institución Pablo Iglesias*” en aplicació del Decret nº 108.

La Sentència que es comenta també diferencia entre les Agrupacions Socialistes i les Federacions Socialistes, ja que si bé les primeres, tot i tenint personalitat jurídica pròpia, sí que formaven part integrant del PSOE, essent l'estructura perifèrica del mateix (F.J. 20è) i participant en la vida del partit (p.e. assistint als seus congressos), les Federacions Socialistes, simplement per tenir aquest nom, no implica que directament formessin part de l'estructura orgànica del partit socialista: “[...] manifestaciones relativas a la estructura histórica del partido, a su carácter organizativo, a que esas sociedades obreras, cooperativas, mutualidades constituían su misma base, extraídas de documentos tales como obras de historiadores, intervenciones en el Congreso o manifestaciones del órgano de difusión – periódico *El Socialista*-, tienen indudable valor y demuestran que hubo entidades de este carácter pertenecientes al PSOE Pero no excluye que entidades con dichas denominaciones también eran de titularidad exclusiva de sindicatos o de otros partidos políticos [...]” (F.J. 19è). La mateixa conclusió que aplica a les Federacions Socialistes ho fa respecte a les societats obreres o societats de resistència, les quals qualifica com d'origen i significat sindical (F.J. 22è i 23è) i no les entén integrades dins l'estructura del partit socialista, per la qual cosa, el PSOE no podrà ser beneficiari de la restitució dels comptes corrents incautats a aquestes societats, “*habida cuenta del régimen jurídico más exigente que la citada Disposición Adicional Única de la Ley 43/1998 ha impuesto para dicha compensación, tan sólo a favor del partido político y no de las personas a él vinculadas.*”

Com a conclusió podem entendre que el Tribunal Suprem, emparant-se en l'excepcionalitat de la restitució de comptes corrents incautats i de la fehaciència de la incautació d'aquests comptes, estableix uns requisits estrictes de vinculació directa entre les organitzacions i associacions polítiques i el partit polític sol·licitant perquè aquest pugui ser beneficiari dels comptes corrents incautats a aquestes organitzacions i associacions polítiques. Entenem que la interpretació del Tribunal Suprem podria haver estat una altra, donades, com s'ha dit, les dificultats en aquella època de detallar amb precisió l'estructura organitzativa dels partits polítics. Tot i que aquesta

interpretació estricta i fonamentada en la feheciència de la vinculació entre el partit polític i l'organització política relacionada, incrementi la seguretat jurídica, no deixa de suposar una rebaixa en l'esperit de restitució i de superació de les injustícies dutes a terme en el règim anterior. També es pot opinar que aquesta aplicació estricta del requisit de la vinculació pugui suposar un clar "estalvi" per l'Administració Pública, ja que impossibilita la sortida de fons importants de les seves arques, a la vista de la magnitud dels imports incautats als "improtegibles".

9. L'aplicació injusta de la legislació de desbloqueig i la inexistència de l'índex del valor constant de la pesseta

La segona de les qüestions més importants que tracta la Sentència de 7 d'abril de 2003 és la relativa a l'actualització de les quanties dels comptes corrents incautats susceptibles de ser restituïts.

El criteri de l'Acord del Consell de Ministres que impugna la demanda contenciosa-administrativa interposada pel PSOE és el d'entendre que les quanties restituïbles no són les directament incautades sinó el resultat d'aplicar a les mateixes dos mecanismes: (i) la depreciació monetària establerta per la Llei de Desbloqueig; (ii) el descompte l'import dels deutes reconeguts a favor de creditors de la formació política corresponent.

Respecte al primer mecanisme (el segon no és acceptat pel Tribunal Suprem, F.J. 4t), com hem apuntat abans, la demanda del PSOE va dirigida a evitar l'aplicació de la Llei de Desbloqueig per entendre-la derogada, per establir percentatges injustos i perquè l'esperit de la qual no s'adequa al de la Llei 43/1998; conclou finalment que s'ha de partir de les quanties veritablement incautades i no de les que resultaren de l'aplicació de la legislació de desbloqueig, i actualitzar les primeres segons l'índex corresponent.

El criteri del Tribunal Suprem expressat en la Sentència que es comenta és el de l'aplicació de la Llei de Desbloqueig per trobar el valor real de les quanties incautades, les quals hauran de ser actualitzades i restituïdes. La raó d'aquesta tesis rau en el fet que "[...] ante la inseguridad jurídica sobre cuál fuera, en realidad, el valor real de la peseta incautada en cada una de las fechas del período 1936-1939 (pues es un hecho admitido por todos que osciló a la baja conforme a los avances del bando denominado "nacional"), hay que partir del criterio, ya irreversible, que para su fijación se empleó en 1939 y que no fue sino el reflejado en la Ley de Desbloqueo. Ésta se utiliza, pues, no como norma actualmente aplicable sino únicamente como pauta de referencia para actualizar a 1940 (año a partir del cual los índices estadísticos permiten ya una actualización más fiable hasta nuestros días) los saldos incautados desde 1936 a 1939." (F.J. 5è).

Davant d'aquesta postura es poden fer diferents puntualitzacions:

a) El Reial Decret 610/1999, de 16 d'abril, encarregat de desenvolupar la Llei 43/1998 i establir el procediment pel qual s'han de complir els mandats d'aquesta norma legal, estableix en el seu article 11.2.d) el contingut de l'informe tècnic elaborat per la *Dirección General del Patrimonio del Estado* que ha d'acompanyar les sol·licituds de restitució o compensació:

"2. Sin perjuicio de otros extremos, el informe técnico se pronunciará sobre los siguientes supuestos:

d) En la solicitud de compensación por privación de saldos en efectivo en cuentas y depósitos en entidades bancarias y financieras, se fijará el importe de esta compensación mediante la actualización de la cuantía incautada según el índice de valor constante de la peseta."

En cap moment apareix que els imports incautats hagin de patir un procés de determinació del seu valor "real" mitjançant la Llei de Desbloqueig, sinó que simplement s'aplicarà a la "quantia incautada" (i no al seu valor "real") l'índex de valor constant de la pesseta, per tal de fixar l'import de la compensació sol·licitada.

Igualment, la mateixa Sentència comentada reconeix que "[...] *Es posible que la escala de porcentajes de actualización monetaria utilizada en 1940 no respondiese exacta y fielmente a la relación real de depreciación entre una y otra peseta, pero fue de hecho la utilizada y aplicada con carácter general en 1940 para reflejar, respecto de la unidad de cuenta a partir de entonces existente, el alcance de la devaluación monetaria sin duda padecida por la peseta republicana a lo largo del conflicto bélico, devaluación tanto más acentuada cuanto más próximo era el final de éste.*" (F.J. 5è).

És a dir, que a més a més de que ni la Llei 43/1998 ni el reglament que la desenvolupa contemplen l'aplicació de la normativa de desbloqueig per tal d'actualitzar les quanties al seu valor "real", resulta que aquesta Llei de Desbloqueig pot ser inexacta. Així, el principi de seguretat jurídica en el que s'empara la Sentència que es comenta a l'hora de justificar l'aplicació de la Llei de Desbloqueig sembla que pugui ser qüestionable.

Tot i que sembla que els especialistes creuen en la correcció tècnica de la Llei de Desbloqueig (SÁNCHEZ ASIAÍN, 1999, 193-194), la seva aplicació en el cas d'actualitzar els comptes corrents incautats no deixa de comportar certs dubtes ètics a partir del fet que el bàndol nacional va fer servir la política monetària com a arma de guerra, com hem vist més amunt: si la política de devaluació de la moneda republicana va esdevenir un mecanisme més per enfonsar el Govern republicà i la Llei de Desbloqueig institucionalitza aquesta devaluació per tal d'adaptar els comptes corrents incautats a la realitat financera del país, sembla evident que l'aplicació d'aquesta norma als comptes corrents incautats té indicis de ser injusta. Si veritablement l'esperit de la Llei 43/1998 és el de restituir les conseqüències d'una normativa injusta, el fet de mantenir la devaluació de la moneda republicana que la Llei de Desbloqueig fixa, no s'ajusta a aquesta intenció i sembla perpetuar la injustícia.

b) Cal tenir present, tal i com curiosament reconeix la Sentència que es comenta, que no existeix l'anomenat "índex de valor constant de la pesseta" i que "[...] *ante la inexistencia del "índice del valor constante de la peseta elaborado por el Banco de España" al que remitía erróneamente la Disposición*

Adicional Única de la Ley 43/1998, el informe del Banco emisor junto con el emitido por el Instituto Nacional de Estadística fijan el índice correspondiente al período en el coeficiente multiplicador que ha sido aplicado." (F.J. 15è). Sembla que el legislador no va preveure la inexistència d'aquest índex de valor constant de la pesseta en el moment de dictar la Llei 43/1998, però és sorprenent que el Reial Decret 610/1999 que la desenvolupa no superés aquesta mancança incorporant els informes del Banc d'Espanya i de l'Institut Nacional d'Estadística esmentats, en una aplicació raonable dels principis de seguretat jurídica i de completeness de l'ordenament jurídic.

10. Conclusió: una altra aplicació de la Llei 43/1998 hauria estat possible

La Sentència del Tribunal Suprem de 7 d'abril de 2003 és un exemple de l'aplicació de la Llei 43/1998 i del seu reglament. En el present comentari només hem analitzat dos aspectes de tots els que tracta la Sentència: la reclamació dels comptes corrents incautats a les organitzacions o associacions polítiques vinculades a partits polítics i l'aplicació de la Llei de Desbloqueig per a la determinació del valor real dels dipòsits incautats als partits polítics. Del resultat d'aquest anàlisi podem deduir que l'aplicació que el Tribunal Suprem fa de la Llei 43/1998 no deixa de tenir certs desajustos amb l'esperit d'aquesta norma.

Una interpretació més laxa del requisit de vinculació entre el partit polític i l'organització o associació política relacionada amb aquest, permetria la restitució dels comptes incautats a aquestes organitzacions en un moment en que les estructures dels partits polítics eren difuses i difícils de determinar. Si ja ho eren llavors, enguany potser més. Tot i que aquesta postura interposa el principi de seguretat jurídica a l'esperit de restitució, no deixa d'intuir-se un criteri d'estalvi de les arques públiques, donada la magnitud de les quanties incautades als "improtegibles".

L'aplicació de la Llei de Desbloqueig per tal de determinar el valor real dels comptes corrents incautats, implica l'acceptació de la validesa de la devaluació de la moneda republicana durant la Guerra Civil. Això no suposaria cap problema si no fos que aquesta devaluació va ser un mecanisme de guerra més, i devastador, per tal d'aconseguir l'enfonsament del Govern republicà. Per tant, sembla que l'aplicació de la Llei de Desbloqueig fa primar el principi de seguretat jurídica per damunt de l'esperit de superació de les situacions injustes creades per la Guerra Civil, esperit que impregna la Llei 43/1998.

11. Bibliografia

FERNÁNDEZ LÓPEZ, M^a. F. (1992), *La Ley de Cesión del Patrimonio Sindical Acumulado y su constitucionalidad. Una aparente vuelta a los orígenes en la valoración de las consecuencias de la mayor representatividad sindical* (Comentario a la Sentencia del Tribunal Constitucional 75/1992, de 14 de mayo); Civitas Revista Española de Derecho del Trabajo, núm. 56, novembre-desembre 1992, Madrid.

FUNDACIÓN PABLO IGLESIAS (2004), <http://www.fpabloiglesias.es/PabloIglesias/Biografia.aspx>

JACKSON, Gabriel (1999), *La República española y la guerra civil 1931-1939*, Editorial Crítica-Biblioteca de Bolsillo, Barcelona.

SÁNCHEZ ASIAÍN, J.A. (1999) *Economía y finanzas en la Guerra Civil española (1936-1939)*, Real Academia de la Historia, núm. 19, Madrid.

SEGURA BELIO, M. y ISASI ORTIZ DE BARRÓN, F. (2003), "Restitución o compensación de bienes incautados al Partido Nacionalista Vasco. Comentario a las Sentencias de la Sala 3ª, Sección 3ª del Tribunal Supremo de 29 de septiembre y 17 de octubre de 2003", Repertorio de Jurisprudencia Aranzadi núm. 23/2003, Parte Comentario (Westlaw BIB 2003\1408), Pamplona.

VALLÈS MUÑO, D. (2004), "Amnistía y responsabilidad civil", *InDret 1/2004*, núm. working paper 185, (www.indret.com).

VELARDE FUENTE, J. (2000), "V. La guerra de las dos pesetas", en GARCÍA DELGADO, J.L. i SERRANO SANZ, J.M. (directors), *Del real al euro. Una historia de la peseta*, La Caixa, Barcelona, 2000, pàg. 88 i ss. [Disponible a Internet: http://www.estudios.lacaixa.comunicacions.com/webes/estudis.nsf/wurl/pbei021cos_esp]